10 нчы сыйныф (татар төркеме) өчен татар теленнән эш программасына аннотация

Рус телендә төп гомуми белем бирү оешмаларының 10 нчы сыйныф татар телен туган тел буларак өйрәнүче укучылар өчен татар теленнән эш программасы түбәндәге документларга нигезләнеп тормышка ашырыла:

- "Мәгариф турында" Россия Федерациясенең Законы(федеральный закон "Об образовании в Российской Федерации" № 273-ФЗ)
- "Мәгариф турында" Татарстан Республикасы Законы.(закон "Об образовании Республики Татарстан" N 68-ЗРТ)
- "Татарстан Республикасының халык телләре турында" Законы (Закон Республики Татарстан от 08.07.1992 № 1560-XII (ред. от 03.03.2012г.) "О государственных языках Ре публики Татарстан и других языках в Республике Татарстан").
- Татарстан Республикасының базис укыту планы;
- Татарстан Республикасы Мәгариф һәм фән министрлыгы тарафыннан рәхсәт ителгән үрнәк программа: Рус телендә урта (тулы) гомуми белем бирү мәктәбендә татар телен укыту программасы (татар балалары өчен): 1-11 нче сыйныфлар / Ф.Ф.Харисов, Ч.М.Харисова, В.А.Гарипова. – Казан: Татар.кит.нәшр., 2013.
- ТР Әлмәт шәһәре муниципаль автономияле гомуми белем бирү учреждениесе "16нчы гомуми урта белем бирү мәктәбе"нең 2017-2018 елга укыту планы.
- ТР Әлмәт шәһәре муниципаль автономияле гомуми белем бирү учреждениесе "16 нчы урта гомуми белем бирү мәктәбе"нең белем бирү программасы.
- ТР Әлмәт шәһәре муниципаль автономияле гомуми белем бирү учреждениесе "16 нчы гомуми урта белем бирү мәктәбе"нең эш программалар нигезләмәсе.

Төп укыту планында татар теленә атнага 2 сәгать, елга 70 сәгать каралган. Мәктәпнең укыту планында атнага 1 сәгать исәбеннән ел буена 35 сәгать бирелә.

Татар теленнән бирелергә тиешле белем күләме җәмгыятьнең иҗтимагый таләпләренә, тел гыйлеме үсешенә, ана теленең кулланылу мөмкинлекләренә туры китереп билгеләнә.

Рус мәктәпләрендә укучы татар балаларына татар теленнән белем бирүнең **төп максаты** – Федераль дәүләт стандарты таләпләрен тормышка ашыру белән бергә рус мәктәбендә татар теленә өйрәткәндә укучыларда лингвистик (тел), коммуникатив (аралашу), милли мәдәният өлкәсенә караган культурологик (мәдәниятлылык) компетенцияләр булдыру.

Лингвистик компетенция (укучыларның ана теленнән мәгълүматлыгы) фонемалар, морфемалар, сүз ясалышы, сүзтезмәләр, җөмләләр, җөмлә кисәкләре, лексик һәм грамматик берәмлекләр, лингвистик анализны һ.б.ны үз эченә ала.

Аралашу компетенциясе ул – башкалар әйткәнне аңлау һәм үз фикереңне белдерү өчен тупланган белем, осталык, күнекмәләр җыелмасы; хәзерге татар әдәби теле нормаларына ия булу, сүз байлыгын, сөйләмнең граматик ягын дөрес итеп үзләштерү; телдән һәм язма формада бәйләнешле сөйләм күнекмәләре булдыру һ.б.

Этнокультура өлкәсенә караган компетенция, ягъни телне милли-мәдәни яссылыкта үзләштерү ул, - уучыларны сөйләмгә өйрәткәндә, рухи, эстетик тәрбия һәм белем бирү чарасы буларак, милли үзенчәлекләрне чагылдырган текстлар белән эшләү, тормыш-көнкүреш, гореф-гадәт үзенчәлекләрен, сынл сәнгать әсәрләрен, халык авыз иҗаты үрнәкләрен белү, татар сөйләм этикетына ия булу.

Рус мәктәбендә татар телен ана теле буларак укытуның төп бурычлары:

1. Телне өйрәнүгә карата башлангыч сыйныфларда нигез салынган кызыксынуны көчәйтү, үз милләтеңә, телеңә хөрмәт белән карау, шулай ук татар теле аша башка милләт вәкилләренә, аларның рухи мирасына мәхәббәт хисе тәрбияләү.
2. Татар теленең барлык бүлекләре буенча эзлекле рәвештә фәнни белем бирү.
3. Сөйләм эшчәнлеге төрләре буенча ныклы күнекмәләр булдыру. Туган телдә матур һәм дөрес аралашырга өйрәтү.
4. Телдән һәм язма сөйләм осталыгы һәм күнекмәләрен камилләштерү. Көндәлек тормышта татар теле мөмкинлекләреннән тулысынча файдалана белергә өйрәтү.
5. Туган тел ярдәмендә өзлексез белем һәм тәҗрибә туплау.

6. Татар телен башка фәннәр буенча белем алу чарасы буларак кулланырга өйрәтү күнекмәләре булдыру.

7. Укучыларны даими рәвештә татар милли мәдәнияты мирасына тарту.

8. Татар теле дәресләрендә белем бирү белән бергә тәрбияви бурычны да онытмау. Телебезнең тәрбияви мөмкинлекләрен ачуда укуга карата кызыксыну уяту. Изложение һәм сочинениеләрне дә тәрбияви бурычны күз уңында тотып яздыру.

9. Укучыларның логик фикерләү дәрәҗәсен үстерү. Аралашканда, фикерләрне ачык, аңлаешлы, эзлекле, стилистик яктан дөрес, төгәл итеп белдерү. Укучыларда ана телендә дөрес, матур итеп сөйләү һәм язу күнекмәләре тәрбияләү.

10. Дәреслек, өстәмә һәм белешмә әдәбият белән эш итү, уку, язу күнекмәләрен камилләштерү.

Күпчелек укучыларның рус телендә аралашуларын һәм фәннәрнең рус телендә үзләштерелүен истә тотып, темаларны үткәндә, аларның рус телендәге үзенчәлекләрен (охшаш яки аермалы якларын) кыскача билгеләп бару зарур.

Программа системалылык һәм эзлеклелек, фәннилек, аңлаешлылык һәм көч җитү, дәвамчанлык һ.б. принциплар буенча эшләүне истә тотып төзелде.

Бәйләнешле сөйләмгә өйрәтү дәвамлы һәм мөһим бурычлардан санала. Андый дәресләр укучыларны дөрес, матур, үтемле һәм аңлаешлы итеп сөйләргә, язарга, язганны укып аңларга һәм аңлата белергә, теге яки бу мәсьәләгә карата үз фикереңне белдерергә, иҗади эшләр белән шөгыльләнергә өйрәтү максатларын куя.

Уку-укыту комплекты: Татар теле: рус телендә урта гомуми белем бирү мәкт. 10 нчы с-фы өчен д-лек (татар балалары өчен)/ Р.С.Абдуллина, Г.М.Шәйхиева. – Казан: Татар.кит. нәшр., 2012.

10 нчы сыйныф татар төркеме укучыларның татар теленнән белем һәм күнекмәләренә төп таләпләр.

I. Тел белеме бүлекләренә карата мәгълүматлылык булдыру.

Фонетика һәм орфоэпия:

1.Татар телендәге сузык һәм тартык авазларның классификациясен, акустик-артикуляцион үзгәрешләрен белү. Сингармонизм законын, рәт һәм ирен гармониясен белү. Авазларны дөрес әйтү.

2.Сүз басымы белән логик басымны дөрес кую. Сөйләмдә дөрес интонация куллану.

3.Сүзләргә фонетик анализ ясау.

4.Сүзләргә транскрипция ясау.

5.Аваз һәм хәреф төшенчәләрен аеру. Алфавитны белү. Татар теленең язу тарихын, орфографик принципларын үз¬ләштерү.

6.Орфоэпик һәм орфографик сүзлекләрдән файдалану.

Лексикология һәм фразеология:

1.Татар теленең сүз байлыгын барлау, аңа характеристика бирү.

2.Сүзләрнең һәм фразеологик әйтелмәләрнең лексик мәгъ¬нәләрен аңлату, аларга синоним һәм антонимнар табу.

3.Аңлатмалы, энциклопедик, этимологик, тәрҗемәлелекләр белән эшләү..

Сүз төзелеше һәм ясалышы:

1.Татар теленең ялганмалы (агглютинатив) табигатен аңлау. Сүзләрнең мәгънәле кисәкләрен билгели белү. Тамыр, нигез һәм кушымчаларга аңлатма бирү.

2.Сүзләрне төзелеше һәм ясалышына карап тикшерү.

II. Сөйләм эшчәнлеге турында мәгълүматлылык булдыру

1. Телдән һәм язма сөйләмдә:

- репродуктив сөйләм: укылган яки тыңланган текстның эчтәлеген сөйләү яки язу;
- продуктив сөйләм: бирелгән темага карата нормалар, эз¬лекле сөйләм.

2.Төрле стильдәге текстларны аңлы, йөгерек, дөрес һәм сәнгатьле итеп уку.

3.Төрле эш кәгазьләрен яза белү.

4.Караган фильмга яки спектакльгә, укылган китапка бәяләмә язу.

5.Аннотация язу.

6.Әдәби әсәр геройларына телдән яки язмача характерис¬тика бирү.

7.Газета-журналларга мәкаләләр язу.

8.Тезислар, рефератлар, докладлар.

10 нчы сыйныфның татар төркемендә татар теленнән укыту фәненең эчтәлеге

Бүлекләр	**Кыскача эчтәлек**	**Сәгать саны**
Тел- аралашу чарасы, иҗтимагый һәм сәяси күренеш.	Тел- аралашу чарасы, иҗтимагый һәм сәяси күренеш.	1
Телнең төп функцияләре	Дөньядагы телләр һәм аларны төркемләү.Төрки телләр. Башка телләр арасында татар теленең урыны. Татарлар яши торган төбәкләр. Туган тел.	1
Тел һәм сөйләм	Хаталар өстендә эш. Тел һәм сөйләм. Татар теленең төп тармаклары: фонетика, лексикология, сүз ясалышы, грамматика (морфология һәм синтаксис), орфография һәм пунктуация.Сөйләм төрләре: телдән һәм язма сөйләм, кара-каршы сөйләшү (диалог) һәм монолог. Төрле эш кәгазьләре (гариза, автобиография, белешмә, беркетмә, килешү кәгазе һ.б.) язу. БСҮ.Сыйныфташ дустыңа характеристика язу.Сөйләмнең төп берәмлекләре: сүз, җөмлә, текст. БСҮ.Сыйныф яки мәктәп тормышындагы берәр кызыклы вакыйга турында мәкалә язу.	3
Фонетика. Орфоэпия. Графика. Аваз. Фонема.	Сузык һәм тартык авазлар. Сүзләргә транскрипция ясау. Авазларның дөрес әйтелеше. Сузык авазларның үзгәрешләре. Контроль диктант. Фонетика. Тартык авазларның үзгәреше. Басым. Интонация. Орфоэпия турында төшенчә. Авазларның дөрес әйтелеше. Сүзләргә фонетик анализ ясау. Орфография турында төшенчә. Орфографик принциплар.Сочинение. “Китаплы халык –хәтерле халык”. Фонетика өлкәсендә эшләгән галимнәр. Аларның төп хезмәтләре.	8
Лексикология	Лексика һәм лексикология. Сүзнең лексик мәгънәсе. Сүзнең күп мәгънәлелеге. Туры һәм күчерелмә мәгънәле сүзләр.Омонимнар. Вакытлы матбугатта чыккан берәр мәкалә турында үз фикереңне белдереп, редакциягә хат язу. Синоним, антоним сүзләр.Сүзлек диктанты. БСҮ. “Илдә һәм дөньяда бара торган сәяси вакыйгалар” дигән темага чыгыш ясау.Фразеологизмнар һәм аларны сөйләмдә куллану.Этимология турында төшенчә. Телдәге сүзләрнең килеп чыгышы, кулланылу өлкәсе һәм кулланылу ешлыгы буенча составы.Диктант. Лексикография. Лексикология өлкәсендә эшләгән галимнәр. Аларның төп хезмәтләре.	7
Сүз төзелеше һәм сүз ясалышы	Сүз төзелеше һәм сүз ясалышы буенча үтелгәннәрне кабатлау һәм тирәнәйтү: сүзнең тамыры, нигезе һәм кушымчалар. Сүз ясалу ысуллары. Татар һәм рус телләрендә сүз төзелеше һәм ясалышы үзенчәлекләре. Бу өлкәдә эшләгән галимнәр һәм	4 БСҮ - 1

	аларның төп хезмәтләре. “Тормыш турындагы җыр”	
10 нчы сыйныфта үткәннәрне гомумиләштереп кабатлау	10 нчы сыйныфта үткәннәрне гомумиләштереп кабатлау. Укыган әсәр яки караган спектакльгә бәяләмә язу. “Милли сәнгатебезнең әһәмиятле казанышы” дигән темага чыгыш ясау. Фәнни-популяр стильдәге текстларны тәрҗемә итү.	3
Бәйләнешле сөйләм үстерү	. Эш кәгазьләре язу. Бәйләнешле текстлар белән эшләү.	
Барысы		**35**